

KNJIŽEVNA POROČILA

Ivan Pregelj: Izbrani spisi. Prvi zvezek: Štefan Golja in njegovi Tolminske novele. V Ljubljani 1928. Založila Jugoslovanska knjigarna. 253 strani.

Večjo polovico prvega zvezka Pregljevih izbranih spisov zavzema zgodovinska povest — ali po avtorju — roman «Štefan Golja in njegovi». Življenje tega dela je dokaj zamotano in nepregledno, vendar pozorno oko kmalu razloči v njem tri glavne tokove. Osnovna dva sta zgodba Lucijine ljubezni s Kamilom in pa spor med župnikom Goljo kot cerkvenim podložnikom čedadskega kapitlja in njegovo posvetno gosposko. Ta dva nosita, uravnava in dajeta pogon tretjemu in osrednjemu življenskemu pramenu, ki se — sicer v sredini prekinjen — boči nad njima. To je notranji razvoj osrednje osebe župnika Štefana Golje.

Golja je sin uporniškega vodje, ki je v Tolminskem puntu izgubil življenje. Kakor oče, je župnik po značaju močan, samostojen, resen, velik. To je značaj osebnosti, ki se jasno čuti, ki ima močan stik s seboj in ki se radi tega dobro zaveda, kako ji je živeti. Zato si tudi brezpogojno zaupa in ne pozna sodnika, razen lastne vesti. Celó kadar ga kliče cerkvena gosposka na odgovor, je njegova misel in navadno tudi beseda samo ena: «Moja vest je čista.» Tem odločneje ga vodi ta edini sodnik pred posvetnimi oblastniki, zakaj vsak drug ozir na kar si bodi mu je tuj; ne ostraše ga in ne odvrnejo od tega, kar je po vesti dolžan, niti grožnje niti dejanske nevarnosti. Skratka, to je značaj, ki je ustvarjen za veliko dejanje ali za veliko žrtev. Značaj junaka ali celo mučenika.

Tega moža opazujemo v njegovem vnanjem življenju in imamo vpogled tudi v njegovo notranjost. V vnanjem življenju je zapleten v boj s tolminskimi cesarskimi glavarji. Toda na žalost to ni boj, marveč mučno otepanje z malenkostnimi in zlobnimi uradnimi sekaturami, z nagajanjem, ki izvira iz sporov med čedadskim kapitljem in tolminskimi grofi. Radi tega ne privede nikoli do resnično važnih zapletljajev in do tako resnih napetosti, da bi župnikova velikopotezna osebnost lahko storila dejanje in da bi prišlo v poštev junaštvo, kar bi bilo župnikovi naravi tako zelo podobno in primerno. Tako ostane v vnanjem življenju ta odlična ter za velika dejanja ustvarjena osebnost umetniško neizrabljena. Čut, ki pričakuje v umetniškem delu smotrenosti tudi v tem zmislu, da se vsako življenje izživi v oblikah, ki odgovarjajo njegovi naravi in moči, ostane ob vnanji zgodbi pričujoče povesti nezadoščen. Zdrobljena in nevelika linija vnanjega življenja ni v nikakem skladu z monumentalnostjo junakovega značaja.

Vzporedno z vnanjo usodo je zamišljen notranji razvoj župnika Golje. Ker ta predestinirani junak ne izpolni svoje usode v svetu stvari in dogodkov, se zdi, da mu je Pregelj namenil junaško življenje v notranjem. Pokazati nam je nameraval Goljo kot asketskega borca za moralno popolnost. In sicer pred vsem zoper slabost, ki jo Pregelj imenuje «strast njegove krvi, upornost in neukrotljivo jezljivost». «Poznal se je in se je krotil.» V teh besedah je vsebovan zmisel župnikovega notranjega prizadevanja in navora in naj bi bilo vsebovano njegovo notranje junaštvo.

Toda, kam more jezljivost zavesti tega junaka z njegove poti? Kaj pomeni ta nedostatek togotnosti v primeri z njegovim junaškim značajem, ki bi ga v primernih okoliščinah lahko napravil za mučenika? Kaj pomeni jeza že

v primeri s tem življenjem, kakršno je — odkrito, možato, samosvoje in plemenito? In kaj je končno togotnost sama na sebi? Ali ne samo slabost, nedostatek, ki je v krvi večine ljudi in ki ga večina ljudi igraje omili in uredi, čim dozore do nekoliko svobodnejšega in finejšega odnošaja napram lastnemu življenju in napram lastni osebi? In ta prav za prav malenkostni notranji opravek naj bi bil primerna življenska naloga za značaj in človečnost Goljevega formata. Pregelj se je zavedal te organske nesorazmernosti svojega zasnutka. To sklepam iz dveh dejstev. Predvsem v sredini povesti nekoliko zanemari notranji proces, ki ga v ekspoziciji tako poudarjeno nastavi v celem poglavju ter ga šele ob koncu spet dvigne iz ostalega dogajanja na najbolj vidno mesto. S tem sicer ustvari videz nepretrganega in dosledno završenega razvoja, v resnici pa se izogne razvijanju tega v bistvu nepomembnega procesa. — Drugi dokaz je «Plebanus Joannes», ki je nastal iz pričujoče povesti. Tudi pleban Janez, ki je po značaju Goljev brat, se bori s svojo jezljivostjo in okrutnostjo, toda njegova volja je predvsem osredotočena zoper bolj enakovrednega nasprotnika — zoper nagon spola. S tem prijemom je Pregelj šele ustvaril organsko ravnovesje med osebnostjo in njenim izživljanjem, kakršnega v pričujoči povesti ni.

Organičnost je lastnost, po kateri se mojstrovina odlikuje od dela samo dobrega in manj dobrega peresa. V tem Pregljevem delu jo pogrešam ne le v zmislu obravnavanega ravnovesja med osebnostjo in usodo, marveč tudi, kakor sem že na kratko omenil, v zmislu dosledno in neprisiljeno potekajočega razvoja osrednjega življenja. Glede tega kaže župnikov notranji razvoj takole podobo: Prvo poglavje, v katerem se seznanimo z župnikom, ostro poudarja kot važno lastnost njegove narave — jezljivost, s pripombo: «poznal se je in se krotil». Drugo poglavje nosi naslov «Njegova jeza» in utrjuje že porojeno misel, da predstavlja župnikov boj s to slabostjo kot posebno važno, če ne sploh osrednje dejstvo tega življenja. Nadaljnja poglavja često še opozarjajo na to misel, dasi ne več tako razločno kot prva. Vnovič pa jo poudari veliki prizor med starim grofom in župnikom in čuvstveno valovanje v Golji po tem spopadu. Tako pridemo do predzadnjega poglavja «Odpuščanje», ne da bi se razmerje med to človečnostjo in njeno slabostjo kakorkoli izpremenilo, dasi sta v stalnem sporu. Dvanajsto poglavje pa prinese Lucijino in grofovo smrt; bolečina izgube in pa smrt sama, «ta strašna, resnična pesem o štirih poslednjih rečeh», prerodita Štefana Goljo v novo življenje ljubezni, odpuščanja in ponižnosti. Okrutnost ohrani samo še napram samemu sebi.

Očitno je, da ta zaključek notranjega razvoja pri vsej veličini in mogočnosti ni premočrtno nadaljevanje začetka in večjega dela povesti, marveč da je med enajstim in dvanajstim poglavjem prepad, ki ga je avtor preskočil ter pri tem izgubil smer. Zakaj ljubezen in odpuščanje nista nasprotje jezljivosti in tudi ljubeč in odpuščajoč človek lahko pozna togoto. Res pa je, da šele v tem koncu zgrabi avtor snov tam, kjer bi jo moral od vsega početka, namreč da bi pokazal, kako se osebnost oblikuje v življenju in ne samo, kako ga živi. Vzrok, da tega ni storil in da je vsaj za trenutek verjel v ravnovesje med Goljevim značajem in premagovanjem jezljivosti, vidim v njegovi osnovni opredeljenosti. Pregelj ne gleda življenja z neinteresiranim očesom in ne vidi v njem bojišča različnih in raznovrstnih sil, marveč ga gleda z moralno zavzetim umom ter ga vidi kot boj dveh sil, ki sta dobro in zlo. Le na ta način je bilo mogoče, da se ni zavedel neorganičnosti med značajem in življenjem Štefana Golje; kajti njegov boj zoper jezljivost je končno moralno prizadevanje in pred moralnim zakonom moralist ne prizna

ne razlik med osebnostmi ne nevažnosti in neprimernosti nekaterih moralnih zapovedi za velike osebnosti.

Ta moralna okupiranost se v Pregljevem slogu tudi sicer pozna. Pri njem sta dobro in zlo vedno ostro ločena. Ne sicer tako kakor pri šušmarjih, ki celo značaje poznajo samo dobre in slabe, toda vendar le tako, da sta dobro in zlo skrbno oddeljena drug od drugega, če se slučajno srečata v eni osebnosti. Tako je v tej povesti z večino oseb, med katerimi pa se nahaja tudi sam *diabolus ex machina* — oštir Tagliat. Sledove iste miselne orijentacije vidim končno tudi v fabuli, ki vsebuje precej čudežnih naključij maščujoče se božje previdnosti, kakor: Zuccovo usodo, smrt starega grofa v župnikovem naročju, cesarski ukaz na mizi, ki dočaka župnika, usodo Tagliatovo itd.

Moralna okupiranost ali nesvobodnost stavlja Preglju meje, da ne more do elementarnega ustvarjanja. Navzlic temu pa ga jasnost in zmisel za dognano obliko delata dobrega pisatelja; med našimi sedanji pripovedniki mu gre prvo mesto. Pri vsej moralni primitivnosti so njegovi značaji večinoma intenzivno živi, fabula mu je radi tega kljub nepreglednosti zanimiva. V pričujoči povesti sta ekspozicija in konec mojstrska, nekateri prizori dihajo v dramatski napetosti, manjka pa mu tudi tu tistega prirodnega pripovednega organa, ki veže važne posrečene momente v neprisiljen in tekoč razvoj dogodkov. Močan je Pregelj v razpoloženjih, ima oster čut za naravo in je med našimi pisatelji doslej menda edini, ki zna ustvariti v zgodovinski povesti zgodovinsko ozračje. Jezik te knjige je zdrav in krepak in le redko izumetničen.

Manjšo polovico knjige zavzemajo «Tolminske novele», med katerimi bi omenil posebno «Runje» in pa «Gospoda Matije zadnjega gosta». Prvo radi čuvstvene resničnosti te precej nevarne snovi in radi ljubeznive ženstvenosti kontese Klementine, drugo radi pretresljivo ganljive smrtne ure gospoda vikarja, ki sicer po značaju ni nov, in končno še «Sinu pogubljenja» radi težke zgodovinske atmosfere, ki leži nad to zgodbo iz časov reformacije. Tudi tu je značaj idrijskega vikarja močno podoben Pregljevim duhovnikom, z njih stereotipno robotostjo ob dobrem sreću.

Ta prva knjiga izbranih spisov nam vnovič predstavlja Preglja v vseh njegovih kakovostih. To ni umetnik velikih in širokih možnosti. Obseg njegove tvornosti je snovno majhen. Toda vitaliteta njegovih ustvaritev je močna. Ker je moralno omejen, ne zajema življenja v vsej njegovi skrivnostni nepredeljivosti in zlasti ne pojavov, ki so po svojem bistvu problematični. Zato razviti osebnosti ne bo zadostil. Bo pa zdrava hrana preprostejših, zakaj njegov etos je pristen, resen in zdravo trpek. Njegov zmisel za oblikovanje dosega v veliki meri tisto prepajanje snovi z duhom, ki daje težki in slepi gmoti lahkoto in prozornost. Ta kvaliteta ga bo prikupila tudi tistim, ki jim je njegova moralnost preozka in prenostavna.

J. Vidmar.

Die Tschechen. Eine Anthologie aus fünf Jahrhunderten. Herausgegeben von Paul Eisner. München. R. Piper & Co. 1928. 442 str.

Prva impresija je prav prijetna: vzorno natisnjena knjiga, kar je pri tem založniku umevno samo po sebi, krvavo rdeč ovitek s krepkim tiskom naslova, ki se bo v vsakem izložbenem oknu uveljavil med drugimi knjigami, in pas preko trebuha, ki govori mnogo obetajoč in vabeč: «Ein Querschnitt durch ein halbes Jahrtausend tschechischen Geistes. 54 Autoren sind hier mit Erzählungen, Gedichten, Essays, mit philosophischen, religiösen und kulturpolitischen Kundgebungen vertreten. So der gewaltige Reformator Hus und der Volkserzieher Comenius, der mystische Březina und der Neuromantiker Durych, die Lyriker Neruda und Vrchlický, der in Deutschland durch seine

Dramen wohlbekannte K. Čapek u. a. Das Buch bietet uns Deutschen zum erstenmal Gelegenheit, das Geistesleben unseres Nachbars in den besten Übersetzungen kennenzulernen.» Knjiga je posvečena H. v. Hofmannsthalu «für Teilnahme und Förderung».

Razdeljena je v štiri skupine. V prvi, naslovljeni «Gott und Staat», prinaša odlomke iz spisov Husa, Chelčického, Komenského, Palackega, Havlička in Masaryka; iz spisov mož, ki so ga razvoj češke duševnosti in državnosti sekularnega pomena. Ves ta stoletni razvoj je vklenjen med dve osebnosti, Husa in Masaryka, ki sta si oba sorodna v tem, da sta svojemu narodu dala mednarodno veljavo. Drugi del, z naslovom «Seele», prinaša lirično in epično poezijo, z eno samo izjemo, posneto iz 19. stoletja in naših dni; tretji del, ki mu je dan naslov «Welt», obsega samo prozo; četrti del, «Das deutende Wort», prinaša odlomke iz češke esejistike. Vsak teh delov ima kratek, dobro pisan informativen uvod iz peresa izdajatelja. Na koncu knjige je dodana kritična bibliografija nemških spisov o češki književnosti in nemških prevodov iz nje, dasi ne popolna. Že površen pregled kazala pove človeku, da so v tej antologiji zastopane vse znamenite češke osebnosti; to je dokaza dovolj, koliko truda je stalo prireditelja, da je sestavil to antologijo, ki naj nemško čitajočemu občinstvu pokaže glavne reprezentante češke duševnosti.

Z redkimi izjemami (Palacký in nekaj Masaryka) imamo pred seboj same prevode; nekateri so iz peres drugih prevajavcev, ogromna večina teksta, pred vsem prav vse pesmi, pa je prevedena od izdajatelja. To je slaba stran knjige; ne samo, da je izbera zaradi tega nujno enostranska, tudi kvaliteta prevodov nikakor ni na oni višini, ki bi bila za tako reprezentativno antologijo kategorična zahteva. Ne vem, zakaj ni avtor kratkomalo ponatisnil prevodov E. Saudeka, O. Picka, Fr. Werfla in R. Fuchsa. Ob nekaterih Eisnerjevih prevodih se človek presenečen izprašuje, jeli tekst res iz peresa onega Eisnerja, ki piše tako fino, kultivirano nemško prozo. Osupne prav za prav že, ko bere na prvi strani predgovora: «Gedanke und Entwurf des Buches gehen auf das Jahr 1917 zurück, w o Hugo von Hofmannsthal . . .» Kako? Wo? Odkod je neki v to knjigo, namenjeno nemškim bralcem, zablodil ta na tem mestu dvojno neprijetni čelizem? Ali ga pisec ni začutil? Vsak Nmec, ki pozna svoj jezik, ga brez dvoma bo, kar nikakor ne bo ugodno priporočilo za knjigo. In po nadaljnjih straneh knjige bo našel še dovolj, še preveč povodov za spotikanje. Vzemimo n. pr. prve verze Eisnerjevega prevoda Bezručeve: «Kdo na moje místo?»

So wenig Blut hab ich und noch fließt es mir
aus dem Mund.
Bis auf dem Grund
über mir Gras wächst, bis mein Leib fäulig zerquillt,
wer an meine Stelle,
wer hebt meinen Schild?

Vsa trdota in težka umljivost teh nemških verzov postane takoj umljiva človeku, ki ob njih postavi verze češkega originala:

Tak málo mám krve a ještě mi teče
z úst.
Až bude růst
nade mnou tráva, až budu hnít
kdo na moje místo,
kdo zdvihne můj štít?

Neumljivi — ker dajo napačen smisel! — «Bis» v Eisnerjevem prevodu se pokaže kot nagel, nepremišljen prevod češkega «Až», ki bi ga v nemškem tekstu na vsak način moral zameniti «Wenn». Kakor v tem primeru, se tudi v mnogih drugih pokaže, da izhaja trdota nemškega prevoda iz dejstva, da se Eisnerjev prevod preveč suženjsko oklepa dikcije originala, celo njegovega besednega reda, tako da dobimo prečesto prevode, skozi katere se, kakor skozi redki belež, sveti prvotna barva. Kaj je n. pr. nastalo iz težkih spondejev in pogrebnih daktilov «Maryčke Magdónove»? N. pr.:

Wer fühlt Erbarmen und Brot wer wird geben?
Willst du sein Vater und willst du sein Mutter?
Glaubst du, der Gruben hat, Herz wird auch haben,
so wie du, Maryčka Magdónova?

Za božjo voljo, kakšna nemščina je vendar to? Povrh se bo Nemeč, ki ne pozna češčine, še mučil z ritmom, ker bo «Magdónova», zapeljan od neumljive grafike (točnost je v tem primeru naravnost škodljiva!), čital kot proparoksiton! In takih trdot je po ostalih Eisnerjevih prevodih toliko, da bi človek lahko sklepal, da mož ne zna nemščine. O, zna jo dobro! Samo dvoje je, kar ga pri njegovem prevajanju v nemške verze ovira. Prvo je njegova občudovanja vredna vnema, s katero je do sedaj prevedel vedi Bog koliko pesmi že iz raznih slovanskih jezikov v nemščino. Drugo pa je njegova velika intuitivnost, s katero se vsakokrat tako pogrezne v svojo predlogo, da se je ne more otresti: Zveni mu venomer v ušesih, zveni tako močno, da jo čuje tudi skozi svoj slabi prevod. Nonum prematur in annum bi bilo tukaj primerno geslo. Šele tedaj bi prevajavec dobil toliko distance od svojega prevoda, da bi mu zazvenel brez tujih primesi in bi ga lahko presodil z ono nepristranostjo in strogostjo, s katero lahko presoja tuje prevode. Taka avtokritika bi bila nujno potrebna, da bi se ne ustvarjali prevodi, ob katerih lahko samo dobrohotnost čitatelja veruje, da so originali boljši. Sicer bomo še naprej izdajali nemške prevode iz slovanskih književnosti, ki bodo nemškim založnikom samo nov povod, da se bodo nadaljnjih prevodov otresali. Na tak način se najboljši namen izprevrne naravnost v nasprotno, stvari, kateri bi se hotelo koristiti, se prizadene škoda, ki se da le težko popraviti.

J. A. G.

Prof. St. Stanojević, Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka. Izdavač: Bibliografski zavod, d. d., Zagreb. Svezak 13—28. (Od besede «Kostić Tanasija» do besede «Srbija». Izdanje v latinici.)

En stolpec je posvetila Narodna enciklopedija sami sebi (knjiga III., str. 14). Tam izvemo, da se je nameravala prvotno objaviti ena sama knjiga na 800 straneh, a da se je delo pozneje razširilo na tri take knjige. Tudi to sporočilo že ni več točno, kajti zdaj izhaja že četrta knjiga in obljubljen je obširen dodatek. Delo raste samo iz sebe in sproti razganja ter prerašča tudi zelo razširjene okvire, kar njegovo pomembnost le večja. Prejšnjim pripomnjam (LZ 1926, 67—70; 1927, 699—701; 1928, 557—561) naj sledi nekaj novih.

Članek «Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca» je razmeroma kratek, ker so posamezni deli kraljevine opisani v posebnih člankih. Trditev: «Broj stranog stanovništva znatno je manji nego i u jednoj od država, koje su postale ili se povečale na račun Austro-Ugarske, Njemačke i Rusije» (II,482), vsaj glede Italije ne velja. O razlikah med posameznimi deli južnih Slovanov sodi J. Cvijić, da so le do neke meje etnografske, mnogo večje pa da so razlike v čuvstvanju, načinu mišljenja in v značajih. Priznava, da so se te razlike z

raznimi pogreški še povečale, vendar pa se mu zdi, da je zedinjenje že toliko napredovalo, da taka nasprotja niso več nevarna državnim in narodnim enotnosti, dasi manjšajo moralno in duhovno silo države. «Do izražaja pune snage država će doći tek kad svi narodni dijelovi budu istog osjećanja i mišljenja. Od tog trenutka će početi velika epoha u razvitku južnih Slovena» (II, 483). Upajmo, da se ta napoved velikega nedavno umrlega zemljepisca kljub bratomornim strelom v zbornici in kljub rožljanju z nožem za amputacijo čimprej izpolni.

Preuboren je sestavek o dr. Janezu Kreku (II, 507), ki splošno poudarja Krekove zasluge v politiki in združništvu, a ne pove, da je Krek tudi izboren pisatelj, ki je dal svojemu narodu nekaj lepih znanstvenih in leposlovnih del. Ker je članek potekel sicer iz strokovnjaškega, a neslovstvenega peresa, se je Kreku primerila podobna krivica kakor Slomšku.

Pod naslovom «Manjine» srečujemo za narodne manjšine v Jugoslaviji številke, ki se vse ne skladajo s Cvijičevimi v prej omenjenem članku «Kraljevina SHS». Tu beremo, da je Nemcev 375.000, po Cvijiču pa jih je 515.472 in prav toliko v članku «Nijemci» ter v Melikovi «Jugoslaviji». Madžarov je tu «oko» 316.000, po Cvijiču 472.000, v članku «Madžari» in po Meliku pa 472.409. Rumunov je tu «oko» 61.000, po Cvijiču 185.148. Italijanov je tu «oko» 12.000, po Meliku 12.825. Pisec «Manjin» je očitvidno iz dandanes precej številne čete tistih statistikov, ki v preveliki skrbi za narodno enotnost svoje države z lahkoto požro na stotine in na tisoče ubogih pripadnikov narodnih manjšin; posebno veliki so taki želodci v Italiji, meni nič tebi nič prebavijo kar pol milijona ali še več ljudi in država je brž narodno enotna, brez najmanjše pege narodnih manjšin. Še Bog, da tako gołtanje manjšin samih prav nič ne boli in da pridejo kakor Jona iz ribjega trebuha nepoškodovane iz takih želodcev; tudi če niso prav dobro preštete, jih je vendarle natančno toliko, kolikor jih je. Trpki občutki pa se morajo obujati v Slovencih, če berejo v tem članku, kaj vse garantirajo dogovori o zaščiti manjšin (n. pr. «slobodu upotrebe materinjeg jezika, pravo na održavanje o svom trošku vjerskih, društvenih, školskih i dobrotvornih ustanova» itd.) in pomislijo, kakšen je položaj slovanskih manjšin izven Jugoslavije, zlasti v Julijski Krajini, kjer ni o teh pravicah skoro ne duha ne sluha, ker Italija tistih dogovorov ni podpisala, češ, da je priznavanje takih pravic v okrilju rimske dvatisočletne kulture nekaj samo ob sebi umevnega. Če bi bil Rim pred desetimi leti povedal, kako misli slovansko manjšino skoro vseh teh priznanih pravic kar najhitreje oropati, bi pač tudi sebi ne bil izposloval pravice, da zdaj lahko v Beogradu diktira, naj južnoslovanski uradi občujejo z neznatno italijansko manjšinico v Jugoslaviji v italijanščini. Sicer pa ne dolžimo samo Rima; tako manjšinsko politiko znajo izvajati tudi drugod in znala bi jo, žal, izvajati tudi Jugoslavija, če bi ji bilo dano — tako tuj je današnjemu svetu čut za temeljno medsebojno pravičnost.

«Medicina» govori le o srbskem zdravilstvu, «Medicina narodna» pa upošteva le Srbe in Hrvate, čeprav tudi Slovenci s korenim lečenom in tavžentrožami niso zadnji, kar se tiče padarstva in mazaštva. «Melodije narodne» so za sedaj le srbske in hrvatske, slovenske pa se vsaj napovedujejo za dodatek. Tam bo tudi hrvatska in slovenska «Metrika», ki se je obdelala to pot le za Srbe. V sestavku «Narodna vijeća» riše V. Čorović težke, kritične, a po uspehah za južne Slovane najpomembnejše dneve, iz katerih je ob koncu svetovne vojne vstala Kraljevina SHS. Od prvega dne ji je delala največ preglavic Italija. «Ona je počela okupirati naše narodno područje u Slovenačkoj, Istri i Dalma-

ciji, i odvajala je tako iz narodne zajednice velik dio solidnog, kulturnog i aktivnog elementa» (III, 23). Vsi članki, omenjajoči razmerje med tema dvema sosedama, pričajo, da je ostala Italija do danes zvesta tej svoji začetni vlogi. Posebno značilen je članek «Plebiscit crnogorski»; nič manj značilen bi ne bil «Plebiscit u Koruškoj», če bi se bil Rim že prej, ne šele letos, javno pobahal, da gre le njemu vsa zasluga, če se je to glasovanje končalo za Jugoslavijo neugodno; to se pravi, da bi se bilo ugodno izteklo, če bi bila pustila Italija dogodkom njih naravno pot. Vobče govorijo pisci o tej sosedu precej obzirno in zmerno, omenjajoč le tu in tam njeno očitno, javno nasprotovanje, o tajnem molčijo.

Prešerna (III, 673—677) je z znano jedrnatostjo očrtal Fr. Kidrič. Poudarja, da so tri stvari odločilno vplivale na Prešernovo poezijo: hotel je živeti od svojega poklica, bil je s svojo erotiko nenavadno nesrečen, bil je brez smisla za praktičnost in «freigeist». Zaključno sodbo zgosti v besede: «Prešeren je bio najjača literarno-umjetnička jugoslovenska potencija svoga doba... U doba kada je trebalo slovenački pjesnički jezik tek stvoriti..., mogao je samo izvanredni pjesnički talenat, kao što je bio Prešeren, Slovencima dati mogućnost takmičenja sa svjetskom literaturom.»

Če zdaj ob razširjenem okviru enciklopedije, z zadostnim pogledom v njen notranji ustroj ter z živo zavestjo njenega pomena za poglobitev in utrditev političnega edinstva med Srbi, Hrvati in Slovenci, še enkrat preštejemo večje in manjše vrzeli v tej dragoceni zbirki, bi razen v prejšnjih poročilih navedenih opozorili še na nekatere. Predvsem bi radi videli, da bi se v posebnih člankih poročalo o vseh njenih sotrudnikih. Do 28. zvezka so izpuščeni naslednji: Filipović Milenko, Gavazzi Milovan, Häusler Antun, Ivić Aleksa, Körbler Đuro, Marković Branimir, Modestin Josip, Nedić Milan, Olić Ljubiša, Pavičić Slavko, Poljanac Leopold, Popović Dobrosav, Prestini Vladimir, Prodanović Jaša, Pržić Ilija, Radivojević Vojislav, Schneider Artur, Schumann Janko.

Če se med slovenskimi pisatelji in kulturnimi delavci posebej obravnavajo Neubauer Franjo, Kržišnik Josip, Leban Janko, Leikauf-Lajakov Mozirski žiga, Krek Frančišek in podobni, prav neradi pogrešamo mnoge druge, včasih še bolj zaslužne može. Naj navedemo nekaj imen, ki bi se vsa nikakor ne smela prezreti: Andrejka R., Borko B., Bradač F., Breclj A., Brezigar M., Celestina J., kmetovalec Černe V., Dolenc V., časnikar Dolinar I., Dolničar I. Gregor, Fatur Lea, Fleré P., Geršak I., Glaser K., Grošelj P., dva Hauptmanna, škof Hren Tomaž, Hubad F., Japel J., Jarnik U., Kelemina J., Kermavner V., Klodič A., Knaflič Vl., Kosmač J., Krelj, Krempl, časnikar Kremžar, Kumerdej, Kušej R., Küzmics Miklos in Stevan, Lampe Fr., pedagog Lapajne I., Lavtar L., Linhardt A., Lovrenčič J., škof Mahnič A., Majaron D., Malovrh M., Malavašič, Marn Fr., Matek B., Metelko, Mihelič J., Močnik F., Murko A., Muršec J., Naglič M., Ogris A., Orožen Val., Ozvald K., Paglovec Fr., časnikar Peric F., Pitamic L., Pivko Lj., škof Pogačar J., Polec J., Potočnik M., Premru H., Primic J. Nep., Radics pl. P., Rape A., dva Ravnika Matevža, Razlag, časnikar Regent, Res A., oče Rogerij, Rohrman V., Rostohar Mihajlo, Rudež J., Rudmaš S., Rus J., Seliškar T., Senekovič A., Sernec J., Semraje M., Smolé A. Izmed politikov bi se kakor Besednjak in Gabršček lahko omenili: Globočnik A., Hribar I., Kalan A., Klun K., Kočever št., Kristan A., Lavrič K., Marušič A., Nabergoj I., Pavlica Josip in Andrej, Podgornik K., Raič B., Ribnikar A. in morda še kateri. Kje sta igralca Levar in Skrbinšek? Kakšna slikarska zvezdica drugega reda bi tudi ne bila odveč (Borovsky, Jebačin, Kundišek,

Roblek itd.). Kralj Samo nima svojega poglavja. O plemenitaših Ravbarjih bi se lahko kaj povedalo. Med tujci, ki so se zanimali za nas, bi bilo treba navesti Korytka, iz novejšje dobe tudi kakšnega Italijana (Cronia Arturo, Damiani, Giusti Wolfango, Lo Gatto Ettore, Lorenzoni Giovanni, Marcocchia, Maver Giovanni, Musoni Francesco), za starejšo dobo Nicolettija; tudi Megiser in Schönleben nista brezpomembna.

Pisateljice, ki jim je poroka dala drug priimek, a so se že prej proslavile s svojim dekliškim imenom, naj bi ne bile uvrščene samo z moževim priimkom, temveč tudi s svojim dekliškim in s pripombo, kje naj se pisateljica poišče. Naša Zofka Kvedrova je uvrščena samo kot Demetrović, a njena najboljša dela niso izšla pod tem imenom, zato bi bil dober kak migljaj o njej pod besedo Kveder in Jelovšek. Isto velja za Bartolovo, ki naj bi se v abecednem redu uvrstila tudi kot Nadlišek. Pisatelji, ki so bolj znani s psevdonimom nego s pravim imenom, naj bi se ne navajali samo pod tem, temveč tudi pod onim s pripombo, kje je članek o njih (Aleksandrov, Krilan, Koseski, Mohorov, Petruška, Podlimbarski, Radinski, Sardenko).

Posebno slaba prede v Narodni enciklopediji slovenskemu časopisju. Dočim se o hrvatskih in srbskih listih in revijah poroča v posebnih člankih («Obzor» n. pr. ima tri stolpce), najdeš o slovenskih listih le nekaj Glonarjevih prispevkov, predvsem o revijah katoliške smeri, zaman pa stikaš po člankih: Novice, Slovenski Narod, Slovenec, Jutro, Edinost, Ljubljanski Zvon itd. Za to reč bi si morala enciklopedija vsekakor koga najeti. Podobno je z društvi in zavodi; Matica Slovenska, Jugoslovenska Matica in druge take naprave za enciklopedijo ne obstoje. O strankah v Sloveniji se obeta vsaj nekaj v dodatku.

Če se opisujejo vode, kakor Raša v Istri, zakaj sta pozabljeni Soča in Idrija? Navratil se je učil «kod profesora F. Metelke» (III. 36); zato že drugič vprašujemo, ali se je profesor imenoval Metelka? — Med kraji, kjer je Pascher zidal cerkve, se navaja «Rifenberg kod Pevme» (III, 346). Odkod to? Saj je Pevma zapadno od Gorice, Rifenberg pa bliže Ajdovščini nego Gorici. — Članka «Peča» in «Podbradnik» poznata le hrvatske take predmete, slovenskih ne. — Če je s posebnim člankom odlikovana hrvatska vas «Plešče», ki ima 172 prebivalcev in drugače nič posebnega, kako da se molči o nešteti drugih mnogo večjih vaseh? — Čudno se berejo in še bolj čudno bi se slišale oblike: «od Rogateca» (III, 491), «Medu Prešerenima» (III, 673). — Tiskovne pomote so: «Kostelčevoj» (= Kastelčevoj, III, 675), «Strigaru» (= Stritaru, III, 676), «Glazer» (= Glaser, III, 677), «Papreja» (= Napreja, III, 501). — Članek «Predić Uroš» (III, 673) bi moral stati prej (III, 657). Prepozno so uvrščeni tudi članki, začenjajoči se s «Saint-» (IV, 17, 18), njih mesto bi bilo za besedo «Sahije» (IV, 4). Nekateri članki vzbujajo po svoji temeljitosti in izčrpnosti prav posebno zadovoljstvo: Ministarstva, Monaštvo, Paleografija, Paleolitsko ljudstvo, Pećinska fauna, Pećska patrijaršija, Pravna historija, Pravopis srpskohrvatski, Protestantske crkve, Ratovi Srbije, Rudnici, Rusko-srpski odnosi, Savezi Srbije i Kraljevine SHS, Seoba Srba i Hrvata na Balkan, Srbi.

Včasih se čujejo tu in tam omalovažujoči glasovi o Narodni enciklopediji, češ, da je nepopolna ter tu in tam netočna. Take glasove je treba kar najodločneje pobijati. Nedostatki so taki, kakršne najdemo skoro v vseh podobnih publikacijah pri nas in drugod. To so neizogibne pege, ki se dajo v dodatku odpraviti ali vsaj zelo zabrisati. Pozabiti pa ne smemo, da nimamo izven Narodne enciklopedije nobene druge zakladnice, kjer bi bilo nakopičenega toliko dragocenega in važnega gradiva kakor baš v njej. — A n d r e j B u d a l.

Svet. Stefanović: Granice. S. B. Cvijanović. Beograd. 1928. (Str. 96 v 8°.)

Starejši srbski pesnik, ki je začel pesnikovati že koncem devetdesetih let in se šteje med najplodovitejše poete, je zbral v tej knjigi svoje pesmi novejšega datuma. Zbirka ne izpreminja bistveno njegove že znane pesniške fiziognomije. Stefanovićeve lirika je tipično refleksivna. Pesnika, ki je po poklicu zdravnik in ki se mnogo bavi z angleškim slovstvom (prevodi Shakespearea, študije o angleških poetih), zanimajo filozofski problemi in poezija mu je predvsem izpoved osebnega odnosa nasproti filozofsko pojmovanemu svetu in življenju. To je jasno povedano v mottu te knjige, ki slove:

Svaka je poezija izpovedanje,
svaka lepota mistično gledanje
kroz Boga u sebe i u svet —
sve drugo je mrtvih krila let.

Njegovo mistično promatranje sebe in vesoljstva pa je bolj intelektualno nego čustveno, bolj racionalno nego iracionalno, zato je Stefanovićeve poezija bližja Hugo-ju nego Verlaineju, ali v domači primerjavi: bližja Kranjčeviću nego Jovanu Dučiću. Stefanović nima v svojih pesmih mnogo barv in slik; redkokatera je sočna od spontane čustvenosti. Dasi je začel peti na fin de siècle, je po svojem duševnem tipu in po karakteristiki svoje poezije nekoliko skeptičen in pesimističen, vendar pa še vedno pravoveren intelektualec XIX. stoletja. Že Skerlić je omenil njegove značilne simpatije do starega Laze Kostića. Brez dvoma imajo trajen vpliv nanj angleški liriki, zlasti Dante Gabrijel Rosetti, ni pa brez zaznatnega vpliva tudi pesnikov poklic.

Ta zbirka je razdeljena v šest delov, dodane pa sta ji še dve pesnitvi: «Večna žrtva» in «Kao neki Inferno». V vseh njegovih pesmih je opaziti boj z obliko. V pesmih, kjer je vklenil svoj izraz n. pr. v strogo sonetno formo, je češče čustvo ali ideja žrtev oblike; v svobodnejših verzih pa le prepogosto sili v retoriko, v gostobesednost in izplava z vsakdanjim patosom. Vendar pa so vmes pesmi, ki očitujejo jačjo emocionalno noto in katerih ton je lehak in sproščen. To je le znak, da je pesnik v večnem boju s samim seboj in da išče v poeziji ravnovesja med čustvi in intelektom, kar mu uspe le v redkih trenutkih. Njih deca so pesmi, kjer so misel in občutje, vsebina in oblika zlit v ubrano celoto. V večini pesmi pa čutiš, da jim manjka «zadnjega blagoslova», kakor bi rekel véliki slovenski poet.

Sicer je Svet. Stefanović pesnik širokega obzorja. V njegovi zbirki srečuješ utrinke metafizičnih premišljevanj, odbleske panteistične vere, izraze humanizma in ponekod pogojno življensko resignacijo. Njegov duh rad poletava okoli večne luči Smrti, njo opeva v samem sebi («Pesme o smrti»), njen glas zaznava v kapljanju neskončnega dežja:

I kapalo je, kapalo	I noč i dan će prestati
Vascelu noč i dan.	I život biće smrt.
Srce je neko plakalo	Al suze neće prestati
Ko ranjen crni vran	Žedan je mrtvih vrt.

Prijatelji kontemplativne poezije bodo našli v Stefanovićevi zbirki marsikatero stran, ki jim bo ugajala, čeprav tudi ti ne bodo občutili iz te poezije diha močne pesniške osebnosti, ki čitatelja opoji, pretrese in za dolgo obvlada.

B. B.